

Den finske films personligheder

AF AITO MÄKINEN

Finnerne har for vane over for udlændinge at lægge vægt på det tilsyneladende paradoks, at Finland kun har 4 millioner indbyggere og 500 biografer, af hvilke størstedelen ikke engang viser film hver dag, men at man producerer 25 spillefilm årligt og desuden en uendelig mængde kortfilm. Om kortfilmene er det bedst at tie. De er som oftest kun 200 meter lange — filmloven kræver en mindst 200 meter lang kortfilm som betingelse for nedsettelsen af en forestillings forlystelsesskat med 5%. I den senere tid er der dog også blevet fremstillet nette film af denne art, dokumentar-, kunst- og propagandafilm, men stadig befinder vi os langt under det internationale niveau — både hvad angår teknikken og beherskelsen af indhold og form.

De første filmforevisninger i Finland fandt sted i juli 1896, de første levende billeder blev indspillet i 1904, og den første finske spillefilm kom frem i 1908 (efter *Minna Canth's* skuespil „Sylvi“). Men målbevidst filmproduktion har kun eksisteret i Finland siden 1919, da det produktions- og biografelskab, som senere udviklede sig til „Suomi-Filmi Oy“,

blev grundlagt. I tyverne og trediverne gik selskabet i spidsen for udviklingen, men siden krigens begyndelse er dets produktion gået tilbage både kvantitativt og kvalitativt. Et andet selskab, „Suomen Filmitoimisto Oy“ (grundlagt 1934), har til gengæld befæstet sin stilling som ledende filmproducent (gennemsnitligt 15 film om året). „Fennada-Filmi Oy“, som blev grundlagt i de sidste krigsår, er den tredje storproducent for øjeblikket. Foruden disse er der uafhængige producenter, af hvilke *Erik Blomberg*, som i hele sin karriere har holdt sig fra de store selskaber, er den mest fremtrædende.

I Finland har det altså været muligt at lave film i ca. 40 år, men kun få af de producerede film har banet sig vej til udlandet og endnu færre har vakt varig interesse. Teoretisk har der intet været til hinder for, at en *Bergman* eller en *Bardem* kunne dukke op. Og filmens kår i Finland er, når alt kommer til alt, heller ikke dårligere end i noget andet land. Filmene laves måske for færre penge, men penge er ikke den afgørende betingelse for en filmkunstners fødsel, men derimod mulighederne for at lave film. Den nye filmpersonligheds vej gennem filmindustriens labyrint er vanskelig overalt, men jeg vil vove at påstå, at den ikke skulle være vanskeligere i Finland end andetsteds, men at vi blot yderst sjældent har haft instruktører, som, selv hvis forholdene havde været ideelle, ville have været i stand til at skabe personligt prægede film med kunstnerisk disciplin.

Fra *Matti Kassilas*
„Skördemänad“
efter *Sillanpää*.

I slutningen af tyverne havde vi „kraftkarlen” *Erkki Karu*, som forsøgte at iscenesætte upolerede filmiske bondeskildringer og samtidig at gøre „Suomi-Filmi” til et stort selskab. Den tidligt døde *Nyrki Tapiovaara*, der var internationalt indstillet, efterlod sig tre film, „Juha” (1935), „Den stulna döden” (1937) og „En mans väg” (1939—40), der vidner om sjælden begavelse. Trediverne *Risto Orko* bør også nævnes i denne forbindelse. Hans „Den röda spionen” (1937), „Aktivister” (1940) og „VMV-6” (1936) er alle sikre og dygtige. I midten af trediverne nåede den af tjekkisk og fransk film påvirkede *Teuvo Tulio* gode resultater (bl. a. „Silja”, 1937), men han valgte snart den lette kommercielle vej og har i de seneste år sat hundrekorder med de film, han har skrevet manuskripter til i samarbejde med sin stjerne *Regina Linnanbeimo*. *Roland af Hällström* startede sin karriere faglende, men i årene før sin død (1956) skabte han en række værdifulde film over finske romaner. Af disse er „Jooseppi från Ryysyranta” (1954 — prisbelønnet i Karlovy Vary i år) den bedste. Men kun *Nyrki Tapiovaara* modnede til en instruktør af større format.

For øjeblikket er *Matti Kassila* vor mest interessante instruktør. Han er påvirket af amerikansk film („Radion gör inbrott”, 1951) var en behændigt lavet film om et aktuelt emne), af *Bergman* („Den blå veckan”, 1953) og af den franske skole, men det er lykkedes ham at give sine film et personligt præg og at udvikle sig trin for trin. Kassilas største fortjener er hans kultiverede greb om tingene og hans enestående evne til at finde de helt rigtige skuespillertyper til sine film. Bortset fra de ovennævnte film er „Flickan från månbron”, der er baseret på et banalt hørespil, formelt den mest interessante. Hans komedier „Pappas gamla och nya” og „Pastor Jussilainen”, der også er bygget over skuespil, er gode i deres genre. Filmatiseringen af *F. E. Sillanpääs* „Skördemånad”, som havde premiere i efteråret, er det nyeste bevis på Kassilas filmiske begavelse, selv om den som helhed er mislykket på grund af den afsluttende sekvens. Stemningen under et frembrydende sommertordenvej og livet i den alkoholstinkende kanalvagtmands hytte er sikkert indfangede, naturkræfternes drama og de menneskelige konflikter går i eet.

Aarne Tarkas, der var Kassilas kompagnon ved produktionen af begge radiofilmene, har i de senere år søgt at skabe sig en selvstændig karriere som instruktør, men trods sine gode ideer har han endnu ikke formået at opnå

personlig kontakt med sine films personer og miljøer. *Jack E. Witikka* indledte sin filmkarriere som assistent for *Michael Powell* og instruerede dennes finske film „Aila — Nordens dotter” (1951). Det bedste i denne film var *Erik Blombergs* foto. Efter en mislykket balletfilm og en romantisk musikfilm og efter på teatret at have iscenesat nogle operaer og skuespil fik *Witikka* lejlighed til at instruere „Dockhandlaren” (1955), en politisk satire over en diktaturstat efter *Valentin Chorells* manuskript. På grund af sit emnevalg hører denne symbolske film til de modigste i de senere år, og *Witikka* har løst opgaven dristigt stiliserende. Ideen var lovende, men manuskript og instruktion gik i stykker på halvvejen. Den naive fortælling og den aktuelle satire ville ikke smelte sammen til en helhed, og man må betegne den langtrukne, dårligt fotograferede ballet som en skønhedsfejl. Selv om *Sillanpää* anses for at være den finske forfatter, hvis værker det er vanskeligst at filmatisere, filmes hans romaner mere flittigt end andre forfatters, og også *Witikka* har leveret sit forsøg. I modsætning til de fleste kritikere finder jeg, at *Witikkas* filmatisering af „Silja” (1956) hører til de senere års kunstnerisk mest ærgerrige film i Finland. Denne gang har man villet gøre en film ud af „Silja”, og denne linie er blevet fulgt konsekvent. Det vigtigste ved filmen er, at hændelserne og hovedpersonens udvikling er fremstillet i en filmisk effektiv stil, og at man ikke strengt har holdt sig til den litterære tekst. „Silja” er en af de mest personlige af vore nyeste film og en af de mest frigjorte i spillet. I almindelighed er „teaterspil” en af vore skuespilleres største synder, men her har instruktøren først fundet de ideelle fortolkere af rollerne og siden målbevidst elimineret deres manerer og fået deres fortolkninger til at føje sig ind i helhedens stil. „Silja’s” producent *Veikko Ikonen*, som efter den ukonventionelle „Ögon i mörkret” (1952) blev selvstændig producent, viste med „Silja” en bemærkelsesværdig dristighed og ærgerrighed. Skade at han ødelagde filmens helhed med gammeldags og alt for empatisk musik.

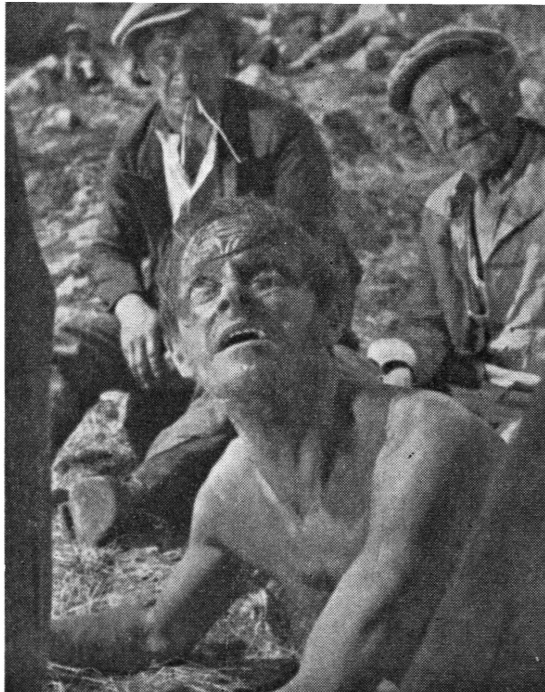
Endnu for nogle år siden var *Valentin Vaala* utvivlsomt vor mest bemærkelsesværdige instruktør. Foruden nogle komedier, som var iscenesat med smag og opfindsomhed, kan man anerkende fremhæve en række landsbygdskildringer: „Forsfararens brud” (1936), „Loviisa” (1946) og „Mänskor i sommarnatten” (1948). Den sidstnævnte er sammen med Kassilas „Skördemånad”, *Witikkas* „Silja” og *Tapiovaaras* „En mans väg” vore bedste Sil-

lanpää-film. Vaalas jævne produktion i de senere år har vist tegn på træthed, men man må håbe, at den udgave, han er ved at lave i farver (Sovcolor) af den klassiske komedie „Sockenskomakarna“, vil vidne om ny inspiration.

Nyrki Tapiovaaras arbejds-kammarat og fotograf Erik Blomberg har siden 1953 virket som filmmand i tre egenskaber. Han har produceret, fotograferet og instrueret „Den vita renen“ (1953), „Kärlek i mars“ (1954) og „Förlövningen“ (1955). Bedst er han som producer og fotograf, men der er usædvanlig stærk fremdrift i ham, og originalitet skorter det heller ikke på. Ham og hans hustru, *Mirjami Kuosmanen* (stjerne i samtlige ovennævnte film, som hun også har været med til at skrive) er man altid interesseret i at høre nyt fra.

Ville Salminen begyndte som skuespiller og dekorationsmaler og har i de senere år vist tegn på filmisk udvikling. Resultatet kan blive godt, hvis blot helhedsgrebet får kunstnerisk disciplin. Den romantiske musikbiografi „Säkkijärvis polka“ (1955) og skildringen det følgende år af grænseegnene under krigen „Flykten från Karelen“ (Evakuerad) var også delvis meget lovende.

Edvin Laine er vel den af vore instruktører, der er mest kendt i udlandet for tiden. Han har lavet film i ti år. Laine er en stærk personlighed både som skuespiller og instruktør — på teatret har han vundet store sejre som instruktør af *Tennessee Williams'* skuespil — men hans tilbøjelighed for stærke effekter har virket opløsende i hans tidligere filmarbejde. Til Laines bedste film før „Den ukendte Soldat“ (1955) hører „Heta från Niskavuori“ (1953) efter *Vuolijokis* bondedrama, fremfor alt på grund af den monumentale centrale skikkelse. Trods alle forhåndsbetæneligheder synes „Den ukendte Soldat“ at have været en passende opgave for ham, og ærligt talt var Laine nok den eneste af vore instruktører, som besad kraft til denne — også fysisk krævende — styrkeprøve. *Linnas* krigsroman inspirerede ham til et ærligt forsøg. Og skønt filmen ikke som helhed er kunstnerisk betydelig, har han dog formået at give et indtryk af krigen som „fysisk oplevelse“ i sin 170 minutters film, et indtryk som nok blot er blevet stærkere i den 130 minutters version, der vises i udlandet, hvor man har bortklippet flere dialogafsnit, som hjælper med til at individualisere personerne. Om Edvin Laine fortsat får gode manuskripter og underkaster sig deres krav, har han alle muligheder for at udvikle sig til en bemærkelsesværdig instruktør med

„1918“ efter Jarl Hemmers roman „En man och hans samsvete“. Instruktion: T. J. Särkkä.

speciale i voldsom dramatik. Laine optager for tiden „Svart kärlek“ i Tammerfors, skuepladsen for denne „Othello“ i arbejdermilieu.

T. J. Särkkä, direktøren for „Suomen Filmitoellisuus“, og producenten af „Den ukendte Soldat“, er efter en lang pause begyndt at iscenesætte film igen. Hans foretrukne emne har været finsk kulturliv i det 19. århundrede, og snart er der premiere på hans borgerkrigsskildring „1918“ og på „Juha“ — en Agascoppe-farvefilm, hvis emne blev brugt i *Stillers* „Johan“ (1921) og af Tapiovaara i 1935.

Der er altså ikke så få kompetente filminstruktører i Finland, men kun fremtiden kan vise, om nogle af dem eller eventuelt en ny kan have sig så meget over det gængse niveau, at vi endelig får en instruktør, der har muligheder for også at blive internationalt berømt. Finsk film søger nu i højere grad stof i litteraturen, og fristende opgaver er for hånden. Men foruden filmindustriens sædvanlige fordringer hemmer også nødvendigheden af at måtte lave mindst to film om året den finske instruktør. I denne trædemølle har man sjældent muligheder for at underkaste sig den koncentration, der er nødvendig, for at en helstøbt film skal kunne komme til verden.